

ЕЛЕМЕНТИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК УМОВА СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ У РИНКОВІЙ СИСТЕМІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Б. М. Андрушків,

д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри менеджменту підприємницької діяльності, Тернопільський державний технічний університет ім. І. Пулюя

А. Я. Малота,

асистент кафедри менеджменту підприємницької діяльності, Тернопільський державний технічний університет ім. І. Пулюя

ВСТУП

Стаття "Чи реальні перспективи енергетичного розвитку України?" під авторством Амоші А.І., Федоренка В.Г., Белопольського Н.Г., Турченка Д.К., що була опублікована у № 10 (жовтень, 2007 року) журналу "Економіка та держава" [1], викликала гарячі дискусії в органах влади, місцевому самоврядуванню та серед науковців у регіонах. Без сумніву, вона розкриває проблеми не лише енергетичної безпеки, а й енергетичного розвитку України загалом, до того ж з глобальних позицій та з детальним описом взаємозв'язків з східними та західними сусідами. Даються конкретні пропозиції не лише з раціонального використання наявних ресурсів, а й впровадження нетрадиційних джерел енергії, в тому числі: використання сонячної та вітрової енергії, переробки вторинної сировини, вирощування енергоємної рослинності, видобутку паливних корисних копалин, вугілля, сланців, торфу тощо.

Автори з наукових позицій, глибоко вивчивши ситуацію, пропонують конкретні заходи з реалізації виваженої державної політики щодо енергетичної безпеки держави, розробки нової концепції енергетичного забезпечення і розвитку регіонів та України в цілому в контексті вступу нашої держави до ЄС.

Величезні резерви щодо можливостей енергозабезпечення криються безпосередньо в регіонах. Зокрема, наприклад, лише в Тернопільській області, за дослідженнями 60-х років, на

території Монастириського, Тербовлянського та Бучацького районів було виявлено нафту на глибині 1200 м і 1800 м (в Україні видобуток нафти відбувається з глибини 5000 м), а з однієї із свердловин — ударив нафтовий фонтан (запаси нафти — невідомі, вчені кажуть, що це нафта румунського нафтоносного горизонту). Всі свердловини знаходяться на віддалі 100—150 км від Надвірнянського нафтопереробного заводу. Не потребують доказів наявність на території Тернополя бурого вугілля та сланців, пласти якого виступають буквально на поверхню у Тербовлянському, Кременецькому та Зборівському районах. Є на території Тернопільщини великі поклади торфу. Інший приклад. За якихось сотню метрів від кордону України у Луганській області росіяни качають нафту, яка успішно переробляється на Лисичанському нафтопереробному заводі. Таких прикладів можна приводити безліч. Ми впевнені, що аналогічні енергоджерела і енергосировину можна знайти і в інших регіонах. Між іншим, в 2000 році у Тернополі відбулась міжрегіональна науково-практична конференція, яка загалом розглянула проблеми використання згаданих ресурсів. Були вироблені рекомендації, однак через відсутність фінансування згадані завдання не розв'язуються до сьогодні. Держава чомусь не зацікавлена у координації досліджень в енергетичній сфері, фінансуванні розробок і т.п. Навпаки, тривають спекуляції та політичний шантаж, при тому не лише на цінах за газ... Власне ці та інші об-

ставини обумовлюють необхідність асоціювання енергетичного забезпечення України з поняттям її безпеки, здійснення у цій царині наукових розробок. Мабуть, керуючись власне цими обставинами, Президент України В. А. Ющенко зніціював самміт з енергетичної безпеки, який передбачено провести у травні 2008 року.

Таким чином, дана стаття спрямована на розвиток ідей, висловлених у попередній статті, присвяченій перспективам енергетичного розвитку України, енергетичній безпеці держави, а від того і економічній безпеці кожного підприємства.

Як відомо, виробнича система регіону складається з десятків тисяч енергоємних господарюючих суб'єктів. Умови ринкової економіки, в яких вони здійснюють свою діяльність, в значній мірі, в силу енергетичних та інших численних криз — невизначені і непередбачувані, породжують багато небезпек безпосередньо підприємницької діяльності і загроз бізнесу. Крім того, на розвиток підприємництва в регіоні роблять вплив і такі чинники, як нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні, міжнаціональні, регіональні, територіальні конфлікти, недосконалість комерційного законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція тощо. Все це різко загострює проблему безпеки підприємства, в т.ч. і енергетичної.

Тим часом, підприємство — це не тільки будівлі, споруди, засоби виробництва, робоча сила і т.д., це, перш за все, живий суспільний організм, який виготовляє продукцію, знаходиться не лише в постійних інформативно-виробничих сплетіннях зв'язків і відносин, а й у певних енергетичних залежностях. В найзагальнішому розумінні підприємство — самостійний господарюючий суб'єкт з правом юридичної особи, який на основі ресурсів, які є у нього (або закріплених за ним), виготовляє і реалізовує продукцію, виконує роботи і надає послуги. Все це повинно враховуватися при організації його безпеки.

Поняття "безпека підприємства" є досить широким і багатограним. В найвужчому розумінні його можна представити як відсутність різного роду небезпек і загроз або наявність можливостей для їх попередження, захисту інтересів, недопущення збитків вище критичної межі. Це вимагає клопіткої повсякденної роботи відповідного персоналу, служб, які б організували безпечну роботу підприємства, збереження майна, недопущення розголошення виробничих таємниць, припинення дії злочинних чинників, збереження інтелектуальної власності тощо.

Мета даної статті — розглянути елементи організації енергетичної безпеки в контексті економічної безпеки підприємства в умовах регіону у ринковій системі господарювання.

Економічна, фінансова, майнова чи енергетична безпека — це грань матеріальної бази безпеки підприємства в

цілому. Потрібно сказати, що розробка теорії безпеки підприємництва знаходиться на початковій стадії. В даний час у науковій літературі, навіть спеціальної, суть теорії економічної та енергетичної безпеки підприємства, його складових, індикаторів розкривається вкрай рідко. У визначеннях дане поняття є, як правило, не завжди чітким або неповним. Дуже часто організація економічної безпеки бізнесу зводиться до визначення причин виникнення протистоянь, захисту від різного роду економічних злочинів. Поза сумнівом, що це важливо, але не можна зводити поняття "економічної безпеки підприємства" лише до такого захисту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідно відзначити, що в останні роки вченими України, не дивлячись на інформаційну обмеженість з цієї тематики, дещо робиться для вивчення і розв'язання проблем економічного розвитку загалом і управління енергоефективністю зокрема. Так, в Тернопільському державному технічному університеті ім. І. Пулюя предметно проблемами стабілізації економічного розвитку та енергозабезпечення займаються Центр з маркетингу та інтелектуальної власності в енергетиці при кафедрі менеджменту підприємницької діяльності та систем електроспоживання і комп'ютерних технологій в енергетиці, центр трансферу технологій тощо. Заслужують на увагу ряд економічних та технічних патентів у цій сфері та інші творчі продукти їхньої діяльності. Зокрема, фундаментальна праця "Енергозбереження в агропромисловому комплексі" під авторством М. Корчемного, В. Федорейка, В. Щербаня [4], (яка в 2004 році претендувала на Державну премію). "Економіка енергетики" Б. Федюшина [5], серія актуальних статей д.т.н., проф. П. Свтуха.

Помітними на загальному енергетичному тлі є праці В. Микитенко "Енергоефективність промислового виробництва" та "Формування комплексної системи управління енергоефективністю у галузях промисловості", які побачили світ у наукових збірках НАН України в 2004 році [2, 3]. Разом з тим безпеці підприємства у контексті економічної і енергетичної безпеки народного господарства держава розробок є ще мало.

На нашу думку, економічна та енергетична безпека підприємства — це такий стан господарюючого суб'єкта, при якому він при найефективнішому використуванні наявних ресурсів досягається попередженням чи послабленням їх дії та захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і забезпечується досягненням мети бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику.

Таке розуміння економічної безпеки підприємства дозволяє стверджувати, що виробничі підприємства знаходяться в ситуації невизначеності, непередбачуваності, змін як внутрішніх умов господарювання, так і зовнішніх:

політичних, макроекономічних, енергетичних, екологічних, правових; ухвалюють ризикові рішення в умовах жорсткої конкуренції, добиваються попередження, послаблення або захисту від існуючих або прогнозованих небезпек або загроз. Це переконливо свідчить, що в даних умовах вони забезпечують досягнення мети бізнесу. Тобто в даній ситуації наявні ресурси підприємства (земля, капітал, енергетичні ресурси, кадровий потенціал, підприємницькі здібності менеджерів, інформація, інтелектуальна власність, технологія тощо) використовуються в першу чергу для досягнення мети бізнесу, а не тільки для запобігання небезпек і загроз. Такий шлях — це шлях досягнення стратегічної мети підприємницької діяльності і забезпечення стійкого інтенсивного розвитку підприємства на основі гарантованого енергозабезпечення.

В силу недосконалості чинного законодавства для підприємницької діяльності і бізнесу створюється парадоксальна ситуація. Держава не несе відповідальності за дотримання контрактних домовленостей як у міждержавному, так і внутрідержавному планах. При вирішенні цих проблем стрілку відповідальності державою переведено... на суди... Ці обставини створили сприятливий ґрунт для розвитку необгрунтованого бюрократизму, виникнення рейдерства тощо.

Без сумніву, це відштовхує від України інвесторів, не сприяє державному авторитету і обумовлює необхідність формування методологічних положень з організації безпеки підприємства на європейських демократичних засадах, розробки механізмів її управління, організації навчання в економічних вищих навчальних закладах безпосередньо курсу "Економічна безпека підприємства і підприємництва".

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

В ринковій економіці підприємницькі структури повинні володіти не лише певною економічною незалежністю, а й надійним і стабільним енергозабезпеченням. Вони самостійно визначають економічну політику, формують портфель замовлень, організують виробництво і збут продукції, повністю відповідають за результати господарської діяльності. Все це, поза сумнівом, актуалізує проблему організації економічної безпеки бізнесу. У зв'язку з цим, очевидно, що забезпечення економічної безпеки виробничої діяльності вимагає, щоб на підприємстві була створена власна система безпеки. Даючи характеристику системі безпеки підприємства, відразу визначимо деякі, на перший погляд, загальновідомі методологічні положення.

По-перше, система безпеки підприємства не може бути шаблонною. Вона повинна бути унікальною на кожному підприємстві, оскільки залежить від рівня розвитку і структури виробничого потенціалу, ефективності його використання і спрямо-

ваності виробничої діяльності, якісного стану кадрів, виробничої дисципліни, стану навколишнього середовища, ризику виробництва тощо.

По-друге, система безпеки підприємства є самостійною, відособленою від аналогічних систем інших виробничих одиниць. Але її відособленість відносна, оскільки система безпеки підприємства — це складовий елемент безпеки більш високого рівня — міста, регіону, країни. Дуже багато завдань безпеки підприємств не можуть бути вирішені самостійно, без рішень, які приймаються на більш високому системному рівні, і перш за все — державному. Саме на цьому рівні ухвалюються найважливіші політичні, макроекономічні, правові і інші рішення, що створюють середовище безпеки виробничої діяльності. Служба безпеки конкретного підприємства залежить також від активності служб безпеки конкурентних підприємств, вона створюється і функціонує на основі прийнятих законодавчих актів, залежить від можливостей придбання засобів захисту, рівня підготовки і кваліфікації кадрів, стану угод енергозабезпечення тощо.

По-третє, система безпеки підприємства повинна бути комплексною. Вона покликана забезпечити економічну, енергетичну, науково-технічну, кадрову, інтелектуальну, екологічну, інформаційну, фізичну, техногенну, пожежну безпеку. А отже, у її складі повинні бути відповідні елементи, органи і засоби.

Створення системи безпеки підприємства і організація її успішного функціонування повинні спиратися на методологічні основи наукової теорії безпеки.

Метою системи безпеки є своєчасне виявлення і запобігання як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек і загроз, забезпечення захищеності діяльності підприємства і досягнення ним цілей підприємницької діяльності та бізнесу.

Безумовно, що досягнення поставленої мети можливе лише на основі вирішення комплексу завдань, серед яких виділяють:

- 1) виявлення реальних і прогнозування потенційних небезпек і загроз підприємству, в т.ч. і загроз зриву в енергозабезпеченні;
- 2) знаходження сил, засобів і способів їх запобігання, ослаблення або ліквідації наслідків їх дії;
- 3) організації взаємодії з правоохоронними і контрольними органами в цілях запобігання і припинення правопорушень, скерованих проти інтересів підприємства;
- 4) створення власної служби безпеки підприємства тощо.

Загалом система безпеки підприємства, як правило, покликана виконувати певні функції, серед яких виділяють наступні:

- 1) прогнозування ситуації реальної небезпек;
- 2) виявлення, попередження та послаблення небезпек і загроз;
- 3) організація захисту діяльності підприємства і його персоналу;

- 4) збереження майна підприємства;
- 5) уточнення і конкретизація угод і контрактів з енергозабезпечення;
- 6) створення здорового конкурентного середовища;
- 7) ліквідація наслідків завданого збитку тощо.

Найбільш загальні методологічні положення безпеки підприємства дають підстави для побудови системи безпеки підприємства на певних основоположних принципах.

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Як показало вивчення даної проблеми [7, 8], найбільш ефективною системою безпеки підприємства може бути побудована на наступних принципах:

1. **Комплексність**, або системність. Цей принцип припускає створення такої системи безпеки, яка б забезпечила захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації, різних сфер діяльності від всіляких небезпек і загроз, форс-мажорних обставин, тобто система безпеки (її складові елементи, сили, засоби) повинна бути достатньою, щоб забезпечити економічну, енергетичну, екологічну, науково-технічну, кадрову, пожежну і інші види безпеки. В забезпеченні безпеки підприємства повинні брати участь не тільки штатні співробітники і спеціальні служби, а практично всі підприємства, що функціонують у ринковому середовищі. Організаційною формою комплексного використання методів і засобів повинна стати програма організації безпеки підприємства.

2. **Пріоритетом заходів з попередження небезпек є їх своєчасність**. Система безпеки повинна бути побудована так, щоб вона могла на ранніх стадіях виявляти різні деструктивні чинники, вживати заходів по запобіганню їх шкідливої дії і нанесення збитку підприємству. Реалізація даного принципу економічно є вигіднішою, ніж усунення завданого збитку.

3. **Безперервність**. Система безпеки повинна бути побудована так, щоб вона діяла, постійно захищаючи інтереси підприємства в умовах ризику і протидії зловмисникам.

4. **Законність**. Всі дії з організації безпеки підприємства повинні здійснюватися на основі чинного законодавства. Ті заходи безпеки, які розробляються на самому підприємстві, також повинні опиратися і здійснюватися в рамках чинних правових норм.

5. **Плановість**. Даний принцип вносить послідовність у функціонування системи безпеки. Він дозволяє кожному учаснику процесу діяти логічно послідовно, строго виконуючи покладені на нього обов'язки. Діяльність по забезпеченню безпеки організовується на основі єдиного задуму, висловленого в комплексній програмі і конкретних планах по окремих напрямках і підвидах безпеки.

6. **Економічність**. Система безпеки повинна бути побудована так, щоб витрати на її забезпечення були економічно доцільними, а вартість витрат

була оптимальною і не перевищувала той рівень, при якому втрачається економічне значення їх вживання.

7. **Взаємодія**. Для організації безпеки підприємства необхідно, щоб зусилля всіх осіб, підрозділів, служб були скоординовані. Тобто всі суб'єкти, учасники даного процесу повинні взаємодіяти один з одним, чітко знати, хто за що відповідає і хто що робить. Принцип взаємодії передбачає також встановлення тісних ділових контактів і узгодження дій із зовнішніми організаціями (правоохоронними органами, місцевими або районними службами безпеки, органами влади), здатними надати необхідне сприяння в організації безпеки підприємства. Виконати це завдання може комітет (робоча група) з безпеки підприємства.

8. **Поєднання гласності і конфіденційності**. Система основних заходів безпеки справді повинна бути відома всім співробітникам підприємства; її вимоги повинні виконуватися. Це дає можливість своєчасно виявити і запобігти потенційним і реальним небезпекам та загрозам. Одночасно цілий ряд методів, засобів і способів організації безпеки повинні бути законспірованими і відомими лише вузькому колу фахівців, що дозволить більш ефективно боротися як з внутрішніми, так і зовнішніми загрозами, своєчасно запобігати нанесенню збитків підприємству.

9. **Компетентність**. Питання організації безпеки підприємства є життєво важливим. В результаті навмисних дій зловмисників, несумлінної конкуренції, ухвалення катастрофічно ризикованих рішень і т.п. підприємству може бути завданий непоправимий збиток. Тому такими питаннями повинні займатися професіонали, глибоко обізнані і досвідчені в даній справі; спеціалісти, що уміють своєчасно оцінити обставини і прийняти правильне управлінське рішення.

Крім того, система безпеки підприємства повинна будуватися відповідно до політики і стратегії безпеки, що проводиться на підприємстві.

ПОЛІТИКА ТА СТРАТЕГІЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Необхідно систематично удосконалювати політику безпеки підприємства, під якою слід розуміти систему поглядів, заходів, рішень, дій в області безпеки, які створюють сприятливі умови для досягнення мети бізнесу, тобто політика безпеки дозволяє підприємству виконувати виробничу програму, випускати конкурентоздатну продукцію (товари, послуги, роботи), підвищувати ефективність виробництва, примножувати власність, прибуток тощо.

Під стратегією безпеки слід розуміти сукупність найважливіших рішень, спрямованих на забезпечення програмного рівня безпеки функціонування підприємства. Стратегії безпеки за своїм змістом бувають різними. На практиці можна виділити три типи стратегій безпеки підприємства:

1. Стратегія безпеки, пов'язана з необхідністю реагувати на реально виниклі загрози виробничій діяльності,

персоналу і т.д. Тобто в даному випадку, діє принцип "загроза — її усунення". Створені (часто поспішно) для вирішення цього завдання підрозділи, служби, засоби можуть послабити або запобігти дії загроз; однак підприємству можуть бути завдані і збитки.

2. Стратегія безпеки, орієнтована на прогнозування, завчасне виявлення небезпек і загроз, цілеспрямоване їх дослідження як всередині підприємства, так і в навколишньому середовищі. Виділені для вирішення цього завдання фахівці, створені підрозділи і служби безпеки мають можливість усвідомлено і цілеспрямовано проводити роботу із створення сприятливих умов для підприємницької діяльності.

3. Стратегія безпеки, спрямована на відшкодування (відновлення, компенсацію) нанесеного збитку. Дана стратегія може вважатися прийнятною лише тоді, коли збиток значний, або тоді, коли немає можливості здійснити стратегії першого або другого типу.

Слід пам'ятати, що система безпеки підприємства є розчленованою безліччю взаємозв'язаних елементів, які забезпечують безпеку підприємства і досягнення основної мети бізнесу. Складовими елементами такої системи є об'єкт і суб'єкт безпеки, механізм управління безпекою, а також стратегічні дії по управлінню безпекою.

Об'єктом безпеки виступає все те, на що скеровані зусилля з організації безпеки. До об'єктів слід віднести: види діяльності, ресурси підприємства, персонал фірми, її керівництво, акціонери, різні структурні підрозділи, служби, партнери, співробітники, що володіють інформацією, яка становить комерційну таємницю тощо.

Суб'єктами безпеки підприємства є ті особи, підрозділи, служби, органи, відомства, установи, які безпосередньо займаються організацією безпеки підприємницької діяльності і бізнесу. Оскільки діяльність з організації безпеки підприємства багатааспектна, це завдання неможливо вирішити за допомогою одного чи двох органів. Як правило, до суб'єктів безпеки підприємства відносять органи, які можна класифікувати за наступними ознаками:

1. Залежно від належності: на суб'єкти, що займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві, і зовнішні органи та організації.

2. Залежно від безпосередньої участі: на спеціальні суб'єкти і решта персоналу фірми.

3. Залежно від дії (впливу) на об'єкт безпеки: на суб'єкти прямого і непрямого призначення.

4. Залежно від легітимності: на офіційні органи і кримінальні структури ("дахи").

5. Залежно від рівня підпорядкованості: на державні органи і недержавні.

Синтезувавши представлену класифікацію суб'єктів безпеки, виділимо дві групи. До першої групи віднесемо ті суб'єкти, які входять в структуру самого підприємства і вирішують завдання по забезпеченню його безпеки. До складу цієї групи можна ввести спеціальні суб'єкти (служба безпеки, або

охорона, пожежна команда, рятувальна служба), а також решту персоналу фірми, який також піклується про безпеку свого підприємства. До другої групи необхідно віднести ті суб'єкти, які знаходяться за межами підприємства і не підпорядковуються його керівництву. Це перш за все державні органи, які створюють умови забезпечення безпеки підприємства. До них відносяться: законодавчі органи, виконавчі органи влади, судові органи, державні інститути, що здійснюють охорону кордону, митний, валютно-експортний, податковий контроль, правоохоронні органи, систему наукових установ, що реалізує завдання по науковому розгляду проблем безпеки і підготовки кадрів в даній галузі.

З початком ринкових реформ паралельно з державними стали утворюватися недержавні приватні охоронні і детективні організації, аналітичні центри, інформаційні служби, учбові, наукові і консультативні організації тощо. Вони, як правило, за відповідну плату надають послуги з охорони об'єктів, забезпечують захист інформації, комерційною таємниці, накопичують інформацію про конкурентів, ненадійних партнерів і т.п.

Світовий досвід свідчить, що саме недержавні організації в більшій мірі вирішують завдання з організації безпеки підприємства.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

При розробці механізмів управління безпекою підприємства необхідно враховувати, що нинішня криміналізація господарського життя привела до того, що на ринку охоронних послуг з'явилися і кримінальні структури, так звані "дах", які на основі погрози, шантажу, насильства, погромів, експлуатуючи підприємців, втягують їх в кримінальний бізнес. Як правило, "дах" забезпечує організована злочинна група, яка за винагороду організовує прикриття підприємству або окремій особі, що має істотні доходи. Найпоширенішими видами послуг "даху" є: захист від домагань, нападів і ін. організованих злочинних груп; забезпечення особистої безпеки підприємців; протидія конкурентам фірми; залагоджування суперечок з партнерами; стягнення боргів з боржників тощо.

Механізм управління безпекою підприємства є об'єктивно обумовленою послідовністю дій з організації економічної безпеки підприємства. До основних його елементів можна віднести: визначення потреб в забезпеченні безпеки, сил і засобів, а також організаційно-господарського механізму, формулювання цілей і завдань забезпечення безпеки. Приведення в життя вироблених заходів забезпечує досягнення поставленої мети.

Формування системи безпеки і перш за все створення її органів (суб'єктів) залежить від розмірів підприємства, його економічних, енергетичних, фінансових, виробничо-технічних, інформаційних, інтелектуальних, професійних, організаційних і інших мож-

ливостей. Як показує досвід, малі підприємства частіше за все користуються послугами зовнішніх спеціалізованих приватних організацій: консалтингових, охоронних, інформаційних і ін. До них відносяться: реєстраційні палати, фірми по підбору і атестації кадрів, кредитні бюро, що надають інформаційні послуги з ділового реноме партнерів, центри маркетингових досліджень, приватні охоронні і детективні організації тощо.

Середні підприємства можуть використовувати комбіновану систему безпеки. З одного боку, у разі потреби вони можуть одержувати послуги від зовнішніх організацій, а з іншого — активно опиратися на можливості своїх служб і підрозділів, зокрема юридичної, фінансової, маркетингу, охорони, техніки безпеки, кадрів, економічного аналізу, в т.ч. пропускового режиму, діловодства і ін. В цілях підвищення ефективності діяльності служб і підрозділів по захисту економічних інтересів фірми підприємстві повинен бути створений координуючий орган або призначений один із керівників, відповідальний за економічну безпеку.

Для крупного підприємства найбільш доцільним є створення власної служби безпеки. Як правило, всю діяльність по забезпеченню безпеки координує один з керівників підприємства. Для вироблення пропозицій і виконання консультативних функцій може створюватися рада з безпеки.

Вивчення досвіду у даній сфері показує, що служба безпеки може включати різні відділи, групи, підрозділи. До найбільш важливих з них можна віднести підрозділи: охорони, режиму, по роботі з кадрами, інженерно-технічного захисту, розвідки і контррозвідки (детективна група), інформаційно-аналітичної діяльності, оперативного реагування, кризову групу і ін. При цьому забезпечується пожежна безпека, збереження майна, запобігання несанкціонованому доступу до об'єкта, здійснюється контроль і ін. За допомогою організаційних заходів створюються спеціальні підрозділи, пости, патрулі, зони безпеки тощо.

Сформована за вищезначеними принципами система безпеки підприємства зможе вирішувати завдання, що стоять перед нею, тільки тоді, коли діятиме механізм управління нею з організації безпеки бізнесу.

ВИСНОВКИ

Розглядаючи статтю "Чи реальні перспективи енергетичного розвитку України?" напрошується її словесне перефразування "Перспективи успішного енергетичного розвитку України — реальні!", однак при умовах:

- державного контролювання та регулювання розвитку паливно-енергетичного комплексу України;
- створення при наявних ресурсах надійних резервів, в т.ч. і за рахунок їх раціонального використання;
- впровадження у економічних вищих навчальних закладах спеціальних курсів із організації безпеки підприємств.

Як наслідок розгляду системи розвитку економічної та енергетичної безпеки підприємств в Україні та регіонах можна пропонувати наступне:

1. Конкретизувати стратегію розвитку держави на тривалу перспективу, укріпивши її конкретними міждержавними угодами, контрактами та діловими домовленостями про систему взаємовідносин у контексті вступу України до ЄС.

2. Розробити концепцію загальнодержавного енергозабезпечення з врахуванням регіональних можливостей, включаючи використання відновлювальних і нетрадиційних джерел енергії.

3. У законодавчому порядку регламентувати створення та діяльність служб безпеки підприємств, які покликані на основі ефективного використання ресурсів створювати умови для досягнення цілей бізнесу, своєчасно виявити і максимально послабляти дію різного роду небезпек і загроз (в т.ч. рейдерських захоплень) в умовах жорсткої конкуренції і господарського ризику.

Загалом викладені матеріали щодо формування механізмів управління економічної та енергетичної безпеки підприємств можуть служити підґрунтям не лише для розробки законодавчої бази, а й безпосередньо організації навчання безпеки підприємств та організації служб і таким чином, сприяти реалізації стратегії розвитку держави на тривалу перспективу.

Література:

1. Амоша А.І., Федоренко В.Г., Белопольський Н.Г., Турченко Д.К. Реальні ли перспективи енергетичного розвитку України? // Економіка та держава. Міжнародний науково-практичний журнал. — № 10, жовтень, 2007. — С. 4—9.
2. Забезпечення енергетичної безпеки України / Рада національної безпеки і оборони України, Нац. інститут проблем міжнародної безпеки. — К.: НІПМБ, 2003. — 264 с.
3. Микитенко В. Енергоефективність промислового виробництва: Монографія. — К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2004. — 282 с.
4. Микитенко В. Формування комплексної системи управління енергоефективністю в галузях промисловості: Монографія. — К.: Укр. Видавничо-поліграфічна компанія "Екс.Об", 2004. — 336 с.
5. Корчемний М., Федорейко В., Щербань В. Енергозбереження в агропромисловому комплексі. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. — 981 с.
6. Федішин Б.П. Економіка енергетики. — Тернопіль: Астон, 2003. — 160 с.
7. Енергетична безпека України; чинники впливу; тенденції розвитку. — К.: УЕЗ, 1998. — 160 с.
8. Беліков О. Як протистояти рейдерському захопленню? // Закон і бізнес, 20 квітня 2007 р. — С. 9.
8. <http://www.necin.com.ua/energetika/in/200040716.htm>. 29.03.2005 р.